

KONFLIKTLARNING KELIB CHIQISH SABABLARI VA ULARNING IJTIMOIY MUNOSABATLARGA TA'SIRI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18215685>

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti magistiri

Makkamova Mashhura Muzaffar qizi

Anotatsiya: *Ushbu maqolada pedagogikada konfliktlarning kelib chiqish sabablari va ularning ijtimoiy munosabatlarga ta'siri tizimli yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot ikki asosiy yo'nalishni qamrab oladi ichki hamda tashqi omillari psixologik va ijtimoiy-madaniy sabablar, o'rganiladi. Shuningdek, konfliktlarning ijtimoiy tuzilmalar, guruhlararo munosabatlar va jamiyat taraqqiyotiga ko'rsatadigan ijobiy hamda salbiy ta'siri haqida.*

Kalit so'z: *Konflikt, ijtimoiy munosabatlar, psixologik omillar, siyosiy raqobat, iqtisodiy tengsizlik, madaniy farqlar, guruhlararo munosabatlar, konfliktlarni boshqarish.*

Bugungi kunda fan va texnologiya jadal rivojlanayotgan zamonda inson omiliga katta e'tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, ta'lim tizimida o'qituvchi shaxsining kasbiy va shaxsiy fazilatlariga alohida diqqat qaratilmoqda. Zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyachi, maslahatchi va psixolog rollarini bajaradi¹¹. Konfliktning dastlabki yaxlit konsepsiyalari XIX-XX asrlar oralig'ida paydo bo'ldi. Insonlarning dastlabki jamiyatlari bilan birga paydo bo'lib, konfliktlar kundalik hodisalardan biri edi va uzoq davr mobaynida ilmiy-tadqiqot ob'ekti bo'lmay keldi, ammo ular to'g'risidagi ba'zi genial fikrlar bizgacha yetib kelgan eng qadimgi manbalarda ham mavjud. Vaqt o'tishi bilan hayot sharoitlari o'zgarib, konfliktlar ko'rinishi ham

o'zgarishga yuz tutgan. Antik davr urushlarining batafsil tafsilotlarini va bu kabi konfliktlarning ilk baholarini qoldirdi. O'rta asrlar va Yangi davrlarga ajratib o'rganilishi ushbu hodisaning mohiyatini anglashga bo'lgan o'ziga xos urinishlar bo'ldi. Insonparvar mutafakkirlar konflikt to'g'risidagi, ularning insoniyat taraqqiyotidagi halokatli roli, urushlarni jamiyat hayotidan yo'qotish va tinchlik o'rnatish to'g'risidagi o'z tasavvurlarini bildirib ketganlar. Fan-texnika rivoji inson omiliga e'tiborni oshirgan bo'lsada, ta'lim jarayonida turli konfliktlar o'quvchilar o'rtasida, o'qituvchi va o'quvchi, o'qituvchi hamda ota-ona, shuningdek o'qituvchi bilan hamkasblar o'rtasida tez-tez yuzaga keladi. "Konflikt" atamasi "Nizo" tushunchasining dastlabki ekvivalenti sanaladi. Konfliktlarni kelib chiqishini, sabab va oqibatlarini

¹¹ Xoliqov A. Pedagogik mahorat. -T.: Iqisod-moliya, 2011.- 42 b.

o'rganuvchi fan "Konfliktologiya" bo'lib, u lotincha "conflictus" – to'qnashuv, "logiya" – ta'limot demakdir¹². Demak, to'qnashuv haqida ta'lim berish, ya'ni to'qnashuv haqidagi fan hisoblanadi.. Ikki yoki undan ortiq tomonlarning o'zaro manfaatlari, qarashlari yoki harakatlarining birgalikda mos kelmasligi natijasida guruhlar, shaxslar yoki tizimlar o'rtasidagi kelishmovchilik.

Pedagogik konfliktlar deganda biz o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ta'lim jarayonida kuzatiladigan ziddiyatlar, tortishuvlar kelishmoqchmiliklar, qaramaqarshiliklarni tushunamiz. Pedagog har tomonlama o'quvchilarga bilimlarini berishi uchun avvalo o'zi tarbiyalanishi lozimdir. O'qituvchi tarbiyani aqliy, axloqiy ma'naviy estetik, jismoniy, ruhiy mehnatsevarlik, tejamkorlik turlari bilan birga bilimni o'quvchilarga yetkazishi berishi uchun chiroyli nutqda ega bo'lishi o'rinlidir. Pedagog o'z mutaxassisligini puxta egallashi keng bilim doirasiga ega bo'lishi ta'lim jarayonini olib borayotgan paitdata'limni hayot bilan bog'lashi lozimdir. O'qituvchining pedagogik mahorati, qobiliyati asosan sinf auditoriya mashg'ulotlari, konferensiyalar jonli ma'ruzalarni tushuntirishida yaqqol ko'zga tashlanadi. O'qituvchi ta'lim tarbiya jarayonini o'rgatish bilan birgalikda, talabalarni ham jonli muloqotga chorlay olishi, talabalarni mustaqil fikrlarini tinglay olishi, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi

samimiy munosabtni ochiq ko'ngillilikni, mehr-oqibatni, hurmat-izzat asosiy maqsadga erishish uchun hamkorlik lozim. Pedagog guruh bilan ishlashda guruhdagi har bir o'quvchini temperamenti, xarakter qobiliyati, ruhiyati, oilaviy muhiti, hulq-atvorini, bilim saviyasini o'rganib, shunga qarab har bir o'quvchiga qanday yondashishni o'rganishi lozimdir¹³.

Pedagogikada ya'ni ta'lim muassasalarida yuzaga keladigan nizoli vaziyatlar:

Pedagogik konflikt – ta'lim tizimida pedagogik konfliktlarni vujudga kelish sabablari va tabiatini o'rganadigan, ularni bartaraf etish usullari va amaliy tavsiyalarni ishlab chiqadigan nazariy-amaliy yo'nalish hisoblanadi. Pedagogik konflikt ijtimoiy hayotdagi ko'p uchraydigan holat hisoblanib, tabiiyki jamiyatning kuchli ijtimoiy munosabatlari to'plangan bo'laklari maktab, oliy va o'rta maxsus ta'limda ko'proq ko'zga tashlanadi. Ta'limda o'z "Men"ini qattiq hurmat qilishga odatlangan o'quvchi yoki talabalar orasida konfliktli munosabatlarni bo'lishi tabiiy hodisadir, lekin amaliy ko'nikmalarga, kuchli tayyorgarlikka ega bo'lmagan pedagog yoki rahbarlar ham konfliktli munosabatlarni vujudga kelishiga sharoit yaratib berishi mumkin. Pedagogik konfliktni pedagogika va psixologiya fanlari bir-biri bilan uzviy holda o'rganadi va hal qiladi. Ularning har ikkisi, bitta umumiy jarayonni – insonni

¹² D.Inamov "Pedagogik konfliktologiya" fanidan o'quv uslubiy majmua. Namangan 2024 18- b.

¹³ Axmedova M. Pedagogik konfliktologiya. T.: Adabiyot uchqunlari, 2020. -32 b.

psixik faoliyati hamda uning xulq-atvorini tadqiq etadi. Bugungi kunda zamonaviy o'qituvchi ijtimoiy psixologik tayyorgarliksiz auditoriyaga kirishi mumkin emas. Shuning uchun ham o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni yo'lga sola olishi, bolalar jamoasida ijtimoiy-psixologik mexanizmlardan foydalanishni bilishi zarur. Shaxsni shakllanishida u yashayotgan muhit, kishilar va jamiyatning roli juda kattadir. Chunki, ijtimoiy muhitdagi turli hodisalar odamning ongiga bevosita ta'sir qilib, unda chuqur iz qoldiradi. O'qituvchi shularni hisobga olgan holda bolalarni psixikasini va xarakterini o'rganishi va shu asosda o'qitishning aniq va izchil tizimini ishlab chiqishi lozim¹⁴. Pedagogik konfliktlarning oldini olish va ularni ijobiy hal etishni ta'minlash uchun quyidagi amaliy tavsiyalar tavsiya etiladi.

○ **Individual yondashuv asosi** – Har bir o'quvchining psixologik xususiyatlari va xarakterini chuqur o'rganish individual ta'lim yondashuvining zarur shartidir.

○ **Diagnostika va monitoring** – O'quvchilarning ruhiy holati, qobiliyatlari va ehtiyojlarini doimiy kuzatish aniq pedagogik strategiya shakllantirish imkonini beradi.

○ **Differensial ta'lim texnologiyalari** – Psixologik profilga mos keladigan o'quv usullari, mashqlar

va materiallardan foydalanish samaradorlikni oshiradi.

○ **Ijobiy pedagogik muhit** – O'quvchining shaxsiyatini hurmat qiluvchi, ishonchli va qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratish o'qishga motivatsiyani mustahkamlaydi.

○ **Tizimli va izchillik** – Barcha pedagogik harakatlar o'zaro bog'langan, maqsadga yo'naltirilgan va uzluksiz tizim sifatida amalga oshirilishi ta'limning sifatli natijalarini kafolatlaydi.

Xulosa qilib aytganda, Individual yondashuvga asoslangan ta'lim o'quvchining psixologik xususiyatlari, qobiliyatlari va ehtiyojlarini chuqur o'rganishga tayangan holda tashkil etiladi. Doimiy diagnostika va monitoring orqali o'quvchilarning rivojlanish dinamikasi aniqlanib, shunga mos differensial ta'lim texnologiyalari qo'llaniladi. Ijobiy va qo'llab-quvvatlovchi pedagogik muhit o'quv motivatsiyasini kuchaytiradi, tizimli va izchil yondashuv esa pedagogik jarayonning samaradorligini va barqaror natijalarini ta'minlaydi.

¹⁴ Olsson, Thomas; Martensson Katarina and Roxa, Torgny. Pedagogical competence. Swedish, Division for Development of Teaching and Learning, Uppsala University, 2010.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. -T.: lqiisod-moliya, 2011.- 42 b.
2. D.Inamov “Pedagogik konfliktologiya” fanidan o‘quv uslubiy majmua. Namangan 2024 18- b.
3. Axmedova M. Pedagogik konfliktologiya. T.: Adabiyot uchqunlari, 2020. -32 b. 4. <https://chatgpt.com/>.